

Wielu Czarnogórców było niezadowolonych, że ich starania o stanie się częścią UE skutecznie odwlekano z powodu Serbii która była niechętna do wydania podejrzanych o zbrodnie wojenne oraz jej wcześniejszego zaangażowania w brutalne konflikty w Kosowie i innych częściach byłej Jugosławii.

Na przykład Indie są w tej książce regularnie zapisywane jako „India”). Być może mankamenty w warstwie translacyjno-redaktorskiej odbijają się również na wspomnianej już spójności wywodu. W efekcie omawiana praca staje się lekturą trudną w odbiorze.

Geopolityka Klausa Doddsa niewątpliwie wprowadza do polskiego dyskursu akademickiego ważne i ciekawe pojęcia oraz sposoby interpretacji stosunków międzynarodowych. Praca ta stwarza również szanse na wprowadzenie rozsądnej równowagi w naukowo-eksperckim sporze o status i sens geopolityki. Mogłaby stanowić cenne wprowadzenie dla studentów nauk politycznych, historycznych lub dziennikarstwa. Niestety, z powodów wskazanych błędów, prawdopodobnie nie spełni tych ról. Pozostaje mieć nadzieję, że w niedługim czasie pojawi się drugie poprawione wydanie.

Piotr Oleksy

O upadku cywilizacji w perspektywie historiozoficznej. Recenzja książki: Michał Kwiecień, *O przyczynach upadku cywilizacji w koncepcjach historiozoficznych Feliksa Konecznego i Arnolda J. Toynbeego*, Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM, Poznań 2020, 136 ss.

Kwestia kryzysu cywilizacji (w domyśle zachodniej) jest przedmiotem zainteresowania wielu autorów. Z prac dostępnych polskiemu czytelnikowi można wymienić naukowe opracowania, takie jak Władysława Roszkowskiego, *Roztrząskane lustro. Upadek cywilizacji zachodniej* czy ujęcie w formie literackiej Dół Waldemara Łysiaka.

Książka Kwietnia została podzielona na cztery rozdziały: „Nurt katastroficzny w refleksji historiozoficznej”, „O cywilizacji”, „Recepcja teorii cywilizacji Feliksa Konecznego i Arnolda J. Toynbeego w polskiej humanistyce i naukach społecznych” oraz „Nauka porównawcza o cywilizacjach w historiozofii Feliksa Konecznego i Arnolda J. Toynbeego”. Pierwsze dwa rozdziały wskazują czytelnikowi odpowiednie narzędzia pojęciowe, by w zasadniczej części mógł śledzić tok wywodu autora.

Rozdział pierwszy autor rozpoczyna od przedstawienia trzech typologii historiozoficznych, na których będzie opierał swoją analizę. Są to typologie Leszka Nowaka, Marka Wichrowskiego oraz Krzysztofa Brzechczyńskiego. W przypadku Nowaka autor korzysta z dwóch opracowanych przez niego typologii. Pierwsza typologia oparta jest na dwóch — niezależnych od siebie — kryteriach. Pierwsze kryterium pyta o rodzaj dominującej płaszczyzny życia społecznego. W ujęciu Nowaka może być to polityka, gospodarka lub kultura. Drugie kryterium stanowi pytanie o typ czynników istotnych w wyróżnionej dziedzinie procesu historycznym; mogą to być

czynniki typu materialistycznego, instytucjonalnego lub świadomościowego. Druga typologia dzieli teorie procesu historycznego na solidarystyczne — akcentujące rolę integracji społecznej i antagonistyczne — podkreślające rolę konfliktu społecznego. Na podstawie powyższych rozróżnień, Kwiecień zalicza koncepcje tytułowych filozofów do kulturowego idealizmu solidarystycznego, zwracając uwagę, między innymi, na podstawową rolę wartości duchowych. Następnie czytelnikowi przybliżony zostaje nurt katastrofizmu oraz jego dwa dualne podziały zaproponowane przez Leszka Gawora: partykularny lub totalny i konsekwentny lub alternatywny, w wyniku czego otrzymujemy cztery jego odmiany: konsekwentny katastrofizm totalny, alternatywny katastrofizm totalny, konsekwentny katastrofizm partykularny oraz alternatywny katastrofizm partykularny.

W pierwszym podrozdziale rozdziału drugiego autor omawia rozróżnienie pomiędzy pojęciami kultury a cywilizacji w tradycji niemieckiej, francuskiej i XX wieku. W drugiej części tego rozdziału autor omawia inne bardzo ważne dla tematu pracy zagadnienie: istnieje jedna uniwersalna cywilizacja czy wiele różnych? Obszernie referuje obie koncepcje i wskazuje ich rodowód oraz powiązania.

W trzecim rozdziale autor omawia recepcję koncepcji Feliksa Konecznego i Arnolda J. Toynbeego. Według niego większość publikacji dotyczących wymienionych filozofów powstała po 1995 r., co wykazuje w sporządzonej przez siebie tabeli. Kwiecień omawia stanowiska, jakie zajęli niektórzy z autorów monografii poświęconych wymienionym filozofom. Jest to rozdział, który pozwala ujrzeć ich twórczość w szerszej perspektywie. Wątpliwości budzi jednak jego umiejscowienie w konstrukcji pracy. Bez wcześniejszego przeanalizowania koncepcji Konecznego i Toynbeego (dokonanych przez autora dopiero w następnym rozdziale) czytelnik może mieć problem ze zrozumieniem niektórych fragmentów np. krytyki teorii, których dotyczy praca. Brak mu wówczas punktu odniesienia, dzięki któremu mógłby zrozumieć zasadność (lub jej brak) opinii cytowanych autorów. Można by umieścić ten rozdział na końcu książki, np. w formie dodatku.

W czwartym rozdziale autor interpretuje koncepcje historiozoficzne Feliksa Konecznego i Arnolda J. Toynbeego. Po zaprezentowaniu najważniejszych założeń teorii obu filozofów, autor, za pomocą wprowadzonych wcześniej narzędzi, dokonuje ich analizy porównawczej. Najważniejsze różnice pomiędzy nimi wynikają z kwestii określenia przyczyn upadku cywilizacji: u Konecznego upadek cywilizacji jest następstwem działania przyczyn wewnętrznych, zaś u Toynbeego — zewnętrznych.

Czytając książkę Michała Kwietnia, trudno nie zauważyć skrupulatności i staranności autora. Przejście od najbardziej podstawowych terminów do coraz bardziej złożonych zagadnień, sprawia że *O przyczynach upadku cywilizacji...* jest doskonałą lekturą dla tych, którzy chcieliby zapoznać się z podstawowymi założeniami teorii cywilizacji. Bogata bibliografia sprawia, że czytelnik chcący pogłębić swoją wiedzę w tej dziedzinie znajdzie reprezentatywny wybór książek i artykułów do dalszych studiów.

Paweł Niedźwiecki